

Afrikansk vardag

Väst bild av Afrika är mångtydig men schablonmässig; en romantiserad, skuldbelagd bild av en kontinent i fattigdom, drabbad av hiv. Filmerna Georg Götmark och David Herdies ville i *Citizen Oketch*, inspelad i Nairobi, Kenya, som har svensk premiär i veckan, visa vardagsbilder utifrån ett annat perspektiv, afrikanens eget.

AV CHRISTOPHER HOLMBÄCK

DE GJORDE DET INTE lätt för sig, Georg Götmark och David Herdies, när de skapade *Citizen Oketch*. De håller sig borta från Afrikaföreställningarnas välbekanta motorvägar. Inget exekverande i lidande. Våldsscenerna samlar damm i filmskaparnas arkiv. I stället rör sig *Citizen Oketch*, stillsamt, på kanten av det accepterade samhällets framrus.

Ändå drivs jag oemotståndligt förutsägbart mot att definiera *Citizen/George Oketch* utifrån hans och hans familjs hivsmitta, fattigdom, stamproblematik; annorlundahet. Ett seglivat motstånd gör det svårt för mig att se den här filmen för vad den vill vara: en berättelse om en man och hans vardag, som råkar utspela sig i Kibera, slumförorten till Kenyas huvudstad Nairobi.

KAN PRODUKTIONSBOLAGET Eyeworks hjälpa till att förklara min tvångstolkning av *Oketch*? Deras serie *Den stora resan* underhåller ju som bekant SVT:s tittare sedan i tisdags. Tre svenska familjer åker till varsitt av jordens fattiga hörn för ett "storslaget äventyr långt ifrån inrutade liv med skola, jobb och godis framför tv:n," som SVT skriver. När Eyeworks producerade *Den stora resan* för spansk tv (med titeln "Vilse i stammen") använde de sig av San, en stam i Namibia. Men Sanfolkets primitivitet var tvungen att piffas upp, avmoderniseras. De flyttades från sina hem med plåttak till lerhyddor 70 mil bort, enligt tidningen *The Namibian*. Jeans och loggor åkte av, traditionella kläder på. Så. Nu kan kameran rulla. Stereotypen dunkas in. Svenskarna kan berika sina inre liv, ifrågasätta sina inrutningar, drömma om naturlig spontanitet.

Det är lätt att raljera över *Den stora resan*. Men den säger mycket om vårt behov av att spegla oss gentemot fattigdom och primitivitet, helst paketerad som Afrika. Bilderna av den kontinenten sitter i hjärtat på den västerländska självbilden. Samtidigt: Den som

säger Afrika kan få backning ("det är faktiskt en kontinent!") och många av de mest uppenbara stereotyperna ifrågasätts och försvinner från marknadsföring och media. Bilden av fattigdom, och Afrika, förändras, fragmentiseras. Och det är en modernare variant av det koloniala ögat som Georg Götmark och David Herdies söker undvika. De pratar inte om *Den stora resan*, spjärnar i stället mot *Darwins mardröm*, Hubert Saupers hyllade dokumentär från 2004 om hur europeisk girighet förstör Afrika.

– Det är en jättebra film, säger David Herdies. Afrikanerna blir offer för våra hemiska strukturer. Det är på ett sätt sant. Men alla är också med och påverkar sin vardag och gör det man kan för att förändra och skapa de bästa möjliga förutsättningarna.

"I början filmade vi alltid taggtråd i förgrunden, med skärpeflyttning till slummen. I slutet filmade vi blommor i förgrunden."

David Herdies, dokumentärfilmare.

Precis som här. Och det är jävligt sällan man får se det.

I DARWINS MARDRÖM är dramaturgin nattsvart. Vi (Nord) underblåser regionens konflikter genom att flyga vapen till Tanzania. Flygplanet återvänder sedan till Europa lastat med fisk medan tanzanierna svälter. Misären skapar limsniffande, prostitution som sprider hiv, död. Atmosfären är som en afrikansk desperat fattigdoms-skrub på *Twin Peaks*. Flera tanzanier kommer till tals i filmen, och får berätta om sina tränga val. Men för Götmark och Herdies blir Darwins

Med *Citizen Oketch* vill filmerna Georg Götmark och David Herdies förändra västvärldens bild av fattigdom och död. Som en motbild fokuseras det på vardagen i en slumförort i Kenya.

mardröm ändå en del av stormvågen – Afrika-fattigdom-misär-död – som slagit över oss i hundratals år. På senare tid uppdaterad med "lidande och död på grund av oss" som i Darwins mardröm, *The Constant Gardener* (vi använder afrikaner för forskningsexperiment och låter dem dö i botningsbara sjukdomar) och *Hotel Rwanda* (vi lät afrikanerna döda varandra).

Mot världens djupt insjunkna koloniala föreställningar står 58 minuter lågmäld film om en medelålders lågmäld man. George Oketch har för sin slumförort helt vanliga problem: han, frun Esther och ett av deras

fyra barn har hiv (de får bromsmediciner), han ligger ständigt efter med hemgiften till sina svärföräldrar, vilket enligt *Oketch* gör att de skulle kunna ta hans fru och barn ifrån honom, han behöver ett jobb så att de kan få ett något större, mer värdigt hem.

Gnissel med svärföräldrar, jobbsökande, sjukdomar och mediciner. Glädje, sorg, kärlek; vardag. Det är så de vill att man ska se deras film.

Det är svårt.

GEORG GÖTMARK OCH David Herdies har själva kämpat för att inte falla i gropar under de

Afrika som en kontinent präglad av sjukdom,

två och ett halvt år de gjorde flera besök hos familjen Oketch.

– I början när vi kom till Kibera tyckte vi kanske mest synd om dem. Vi var ganska chockade. Även om vi har rest en del så var det här fem resor värre än vad jag någonsin sett, säger Götmark.

De fascinerades av osannolikt snuskiga toaletter och sophögar. Men till slut kravlade de upp från skiten och fokuserade på hur människorna i Kibera hanterade situationen.

– I början filmade vi alltid taggtråd i förgrunden, med skärpeflyttning till

slummen, säger Herdies. I slutet filmade vi blommor i förgrunden. Och det var någonstans dit vi ville, att se att alla är människor, att se bortom de där fasaderna.

Filmen förs framåt av Oketchs ord och hans möten med vänner och familj. Filmteamet syns inte, hörs inte. Filmen rymmer inga förklarande texter. Berättelsen ramas istället in av "Big Toto", radioprattare på *Koch FM*, kanalen som sprider budskap i slummen och i filmen: "Utbilda er, gå och rösta, kräv era rättigheter, det är nya tider!"

Det blir förvirrande. Vad är relationen mellan "Big Toto" och Oketch? Enda gången de möts är när Oketch gästas Koch FM för att berätta sin historia som hiv-överlevare. Det är en stark scen. Oketch berättar att hiv gett honom en mening med livet, att sprida kunskap och inspiration: "Jag kan säga att det inte innebär att livet tar slut. Livet tar slut när man själv vill."

Men jag kan inte låta bli att undra. Är detta första gången någon "kommer ut" som hiv-positiv i Kenya? Eller har Koch FM folk som Oketch på besök varje vecka?

FILMENS AVSAKNAD AV förklaringar har fördelar. Som att förvirringar, oklarheter och överraskningar som Götmark och Herdies stötte på oborstat förmedlas vidare till oss. När Oketch äntligen har skrapat ihop till sin hemgift, fyra getter, och familjen åker till svärföräldrarna för att leverera, festa och äntligen ha friköpt sin familj brister svärfar ut: "Nu återstår bara fyra kor, två hinkar honung och 15 kilo socker!" Den vändningen förvånade mig lika mycket som den förvånade Götmark och Herdies när det hände.

Citizen Oketchs bästa scen är den sista. Det blir inte vardagligare än när hela småbarnsfamiljen ska gå och lägga sig, ändå är det oförklarligt kärleksfullt. De hjälps åt att förvandla hemmet från vardagsrum till sovrum. Traslakan läggs på madrassbitar, sex personer på två små bäddar. "Okej, sov nu", säger George. "Sov på din plats. Lägg pennan där och sov sedan", säger han till den yngste. "Här?" "Mhm," säger George. "Dra på dig täcket".

kulturen@arbetaren.se

Citizen Okesh visas med seminarier på Bio Rio, Hornstulls strand 3 i Stockholm.